

ION MIHALACHE. ÎNVĂȚĂTOR ȘI MARE POLITICIAN

Prof. Marian-Laurențiu SANDU¹¹⁶

Abstract: *Ion Mihalache was a rural teacher who became one of the great politicians of Great Romania. Managed by the desire to help the peasants as much as possible, Mihalache founded the National Peasant Party in December 1918. From the debut on the Romanian political scene, the National Peasant Party places Ion Mihalache among the great Romanian politicians. He was minister in seven governments, vicepresident and then president of the National Peasant Party, This party was one of the most powerful Romanian parties, founded in October 1926 by merging the Peasant Party with the Romanian National Party. A politician with principles, he refuses to support the regime of the authoritarian monarchy of Carol II but also to take part in the Antonescu government because he supported the struggle for the liberation of Basarabia, The North of Bucovina and Herța Land from the USSR. After August 23, 1944 he was involved with Iuliu Maniu in the reorganization of PNȚ to prevent the establishment of the communist regime. Arrested in 1947 by the communist authorities Ion Mihalache is detained in the Galati Penitentiary, in Sighetul Marmăției and then in the Râmnicul Sărat Prison where he dies in difficult conditions.*

Cuvinte-cheie: *Ion Mihalache, învățător, Partidul Țărănesc, Partidul Național Țărănesc, penitenciar.*

Ion Mihalache a fost creatorul Partidului Țărănesc, vicepreședinte și apoi președinte al Partidului Național Țărănesc, unul din Partidele istorice ale României Mari. S-a remarcat mai ales ca un luptător neobosit pentru interesele țărănimii din rândurile căreia își trăgea obârșia. A venit pe lume în data de 15¹¹⁷ februarie 1882, în familia săracă și cu mulți copii a țăranilor Iancu și Ana din comuna Topoloveni-Argeș. Elev eminent, a urmat, cu bursă de la stat, cursurile Școlii Normale „Carol I” din Câmpulung Muscel după absolvirea căreia va fi numit, la 20 august 1901, învățător în comuna Ludești – Dâmbovița. Aici va profesa până în septembrie 1903 când se transferă în comuna natală. La 1 noiembrie 1903 întrerupe vreme de un an activitatea didactică pentru satisfacerea stagiului militar în Regimentul 30 Muscel¹¹⁸. Iubind meseria de dascăl, Ion Mihalache a parcurs, între 1904 și 1910, cu rezultate excepționale, toate examenele specifice carierei didactice din acea vreme, obținând gradul de institutor. Examenul a fost susținut la București și Mihalache a avut media 9,45, clasându-se pe locul al doilea.

El nu se va afirma doar ca un învățător cu vocație, ci își ia foarte în serios calitatea de luminător al satului înțelegând să contribuie nu doar la educația copiilor ci și a comunității locale. Încearcă să-i antreneze și pe ceilalți învățători în rezolvarea

¹¹⁶ Colegiul de Industrie Alimentară „Elena Doamna” Galați.

¹¹⁷ Apostol Stan, *Ion Mihalache. Destinul unei vieți*, Editura Saeculum, București 1999, p. 17; Nota 1. Actul lui de deces din închisoare înregistrează drept dată a nașterii 18 februarie 1882.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 8.

problemelor cu care se confruntau sătenii, la reuniunile de specialitate spiritul său critic, depășind sfera profesională prin accentele social-politice. Din cauza acestei atitudini este arestat, în martie 1907, iar guvernul liberal vede drept cauză a răscoalei țărănești, nu condițiile foarte grele de viață și exploatarea în care trăiau țaranii, ci ideile pretins anarhice răspândite în lumea satelor de socialiști și învățătorii rurali. Cercetările efectuate de parchetele județelor Muscel și Ilfov nu au putut însă dovedi implicarea lui directă în răscoală, astfel încât a fost eliberat¹¹⁹.

Ion Mihalache a continuat și după acest eveniment să militeze pentru emanciparea economică și politică a țărănimii asemeni lui Constantin Dobrescu Argeș, un alt învățător care la finele secolului al XIX-lea „a organizat în județul Argeș șezători și serbări culturale, a întemeiat biblioteci, bănci populare și cooperative satești”¹²⁰, înființând totodată prima formațiune politică ce reprezenta interesele sătenilor Partida Țărănească. Pentru îmbunătățirea situației sociale a țăranilor Ion Mihalache a susținut ideea cooperatismului, acționând în acest sens. Unirea forțelor țăranilor prin obștile de arendare și crearea băncilor populare au constituit baza cooperatismului. S-a ajuns astfel prin contribuția decisivă a tânărului învățător din Topoloveni ca la 11 martie 1908 să ia ființă federația „Podgoria” ce avea sediul la Topoloveni și reunea 12 bănci populare din plasa cu același nume a județului Muscel¹²¹.

Considerând că e necesar un partid țărănesc prin care țăranii să-și obțină drepturile ce li se cuvin, el s-a implicat și în plan politic. Începuturile carierei politice pot fi legate de revista *Vremea Nouă* unde a fost redactor între octombrie 1912 și mai 1915. Devine nu doar susținătorul cel mai fidel al revendicărilor țărănești ci și o personalitate în „breașla” socială din care făcea parte. Astfel, în decembrie 1912 este delegat să prezinte omagiul învățătorilor la înmormântarea lui Spiru Haret, om politic liberal care în calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice a dat un impuls implicării învățătorilor satești în ameliorarea situației educaționale și materiale a țăranilor¹²². Tot ca o recunoaștere a prestigiului de care se bucura în rândul colegilor săi, Ion Mihalache este ales în 1913 președinte al Asociației Generale a Învățătorilor din România.

Ofițer în rezervă Ion Mihalache a fost mobilizat în Primul Război Mondial (1914-1918) împreună cu fratele său Dumitru care va muri ca erou în luptă pentru

¹¹⁹ *Ibidem*, pp. 25, 26.

¹²⁰ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Țărănesc (1918-1926)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 15.

¹²¹ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 16.

¹²² Spiru Haret (1851-1912) matematician, astronom și pedagog român rămas în istorie mai cu seamă drept cel mai important reformator al învățământului din România modernă. În calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice între anii 1897-1899, 1901-1904 și 1907-1910 a inițiat un amplu program de de construire a școlilor în mediul rural și a organizat programe speciale de pregătire a învățătorilor, încurajându-i în activitățile extrașcolare dedicate comunității locale. Sub impulsul său au luat ființă la sate cercuri culturale, cursuri pentru adulți, bănci populare și ziare, cuprinzând sfaturi practice legate de lucrările agricole, creșterea vitelor, igienă sau îndemnuri de solidaritate între țărani.

întregirea neamului¹²³. Comandant de pluton Ion Mihalache a luptat cu multă vitejie pentru apărarea patriei în Cadrilater, la Enigeea, în Subcarpații Meridionali, la Plăișorul Mic¹²⁴ și pe frontul din Moldova unde a participat la obținerea strălucitelor victorii românești de la Mărășești și Oituz¹²⁵. Pentru faptele sale de arme a fost înălțat la gradul de căpitan și decorat cu cea mai înaltă distincție de război ce se putea acorda ofițerilor Ordinul militar „Mihai Viteazul”.

Anii de război (1916-1918) au întărit și mai mult convingerea lui Ion Mihalache că țărănimea este o forță însemnată care poate juca un rol important pe scena politică românească mai ales după îndeplinirea promisiunilor făcute de regele Ferdinand I (1914-1927) în primăvara anului 1917 pe front privind introducerea votului universal și înfăptuirea reformei agrare. Pentru organizarea unui partid propriu al țărânimii, el a luat legătura cu generalul Alexandru Averescu – devenit celebru după biruințele de la Mărăști și Oituz din vara anului 1917 – și cu marele istoric român Nicolae Iorga; dar ambele personalități l-au refuzat¹²⁶. Aceste refuzuri nu l-au făcut însă pe Ion Mihalache să abandoneze.

La scurt timp după încheierea primului război mondial (11 noiembrie 1918) el a convocat pe data de 5/18 decembrie 1918 la București o consfătuire la care au luat parte 160 de delegați ai țăranilor, învățătorilor și preoților din opt județe ale Munteniei. Pe baza adeziunilor celor mai mulți participanți, a luat naștere Partidul Țărănesc, la conducerea căruia Ion Mihalache s-a afirmat de la întemeiere până în 1926. Partidul Țărănesc s-a unit cu partidul Muncitor din Moldova în februarie 1919 și a înregistrat un mare succes electoral obținând 61 de locuri de deputați și 28 de senatori în alegerile din octombrie 1919¹²⁷.

Ion Mihalache a devenit din acest moment unul din cei mai de seamă oameni politici ai României interbelice. Din 1919 până în 1937 a fost ales deputat în toate legislaturile și desemnat ministru în șapte guverne: ministru al agriculturii în guvernul de coaliție (Blocul Parlamentar) condus de Alexandru Vaida-Voievod (1 decembrie 1919-13 martie 1920), în guvernul lui Maniu (10 noiembrie 1928-7 iunie 1930), în guvernarea lui George Mironescu (7 iunie 1930-13 iunie 1930), în guvernul de sub președinția lui Iuliu Maniu (13 iunie 1930-10 octombrie 1930), ministrul de interne în guvernul Gheorghe Gh. Mironescu (10 octombrie 1930-18 aprilie 1931), în guvernul Vaida-Voievod (11 august 1932-19 octombrie 1932) și în guvernul Maniu (20 octombrie 1932-13 ianuarie 1933)¹²⁸.

¹²³http://www.corneliucoposu.ro/articol/index.php/71_fundatia_hanns_seidel_ion_mihalache_in_fata_i_storiei/ din Direcția Departamentelor de Studii, Doctrine, Programe a P.N.Ț.C.D. Fundația Hanns Seidel; *Ion Mihalache în fața istoriei*, Editura Gândirea Românească, p. 30.

¹²⁴ Apostol Stan, *op. cit.*, pp. 56-57.

¹²⁵ Prof. dr. Nuțu Roșca, *Închisoarea elitei românești. Compendiu*, Sighetu Marmăției, 2006, p. 126.

¹²⁶ Alexandru Averescu a optat pentru formațiunea politică Liga Poporului, înfrunțea căreia se afla din 3/16 aprilie 1918, iar Nicolae Iorga a respins ideea de partid de clasă pronunțându-se în favoarea „armoniei sociale”.

¹²⁷ Ionițoiu Cicerone, *Victimele terorii comuniste. Dicționar M*, Editura „Mașina de Scris”, p. 253.

¹²⁸ Prof. dr. Nuțu Roșca, *op. cit.*, p. 127.

În calitate de ministru al Agriculturii și Domeniilor, Ion Mihalache a reușit o realizare deosebită pentru învățământul agricol din România datorită legii din 1920 (cunoscută sub numele de Legea lui Ion Mihalache) prin care, pentru instruirea elevilor s-au atribuit școlilor agricole terenuri în suprafață de circa 100 ha, iar celor horticole de 25 de ha¹²⁹. Însă proiectul său de lege agrară prin care se extindea suprafața expropriată era redus prețul de răscumpărare și se stabilea distribuția pământului la țărani în loturi individuale, a fost criticat de liberali, conservatori și chiar de rege, nefiind aprobat¹³⁰.

Partidul lui Mihalache își va extinde influența și în Basarabia prin fuziunea cu Partidul Țărănesc, aprobată de moldoveni în Congresul din 6-7 noiembrie 1921¹³¹. Iar la 10 iunie 1922, la Cernăuți ia ființă și prima organizație țărănistă din Bucovina¹³². Pozițiile politice similare adoptate de Partidul Țărănesc și Partidul Național a lui Iuliu Maniu, precum neparticiparea la ceremonia de încoronare a regelui Ferdinand de la Alba Iulia (15 octombrie 1922) organizată de liberali, nevrotarea Constituției liberale din 1923 și nesuștinerea legii primei electorale (1926) elaborată de liberali, au dus la o apropiere între cele două partide¹³³. Unirea dorită de Ion Mihalache s-a realizat la 10 octombrie 1926 când Partidul Țărănesc și Partidul Național Român au format Partidul Național Țărănesc. Mihalache a deținut funcția de vicepreședinte al partidului - care va fi unul din cele mai puternice partide românești alături de P.N.L. până la venirea comuniștilor – între anii 1926-1933 și 1937-1947, și pe cea de președinte în perioada 1933-1937¹³⁴.

Ministru al Agriculturii în timpul Marii Crize Economice (1929-1933), el a susținut redresarea micii agriculturi prin cooperativizarea satelor¹³⁵ după modelul obștii sătești de la Topoloveni unde obținuse rezultate notabile în plan economic și social¹³⁶. A fost criticat de adversarii săi politici care l-au acuzat pe nedrept de bolșevism, nefăcând diferența între proprietatea individuală întâlnită în planurile de cooperativizare ale lui Ion Mihalache și proprietatea de stat specifică comunismului¹³⁷.

S-a pronunțat permanent pentru păstrarea democrației, respingând orice manifestare sau regim nedemocratic. Ca ministru de interne, Ion Mihalache dizolvă

¹²⁹http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Mihalache.

¹³⁰ Elena Cozma, Elvira Rotundu, Mădălina Bunduc, *Sinteze de istorie pentru bacalaureat*, Polirom, 1999, p. 173.

¹³¹ O grupare condusă de Ion Inuleț a continuat activitatea Partidului Țărănesc din Basarabia până în ianuarie 1923, când a fuzionat cu Partidul Național Liberal.

¹³² Apostol Stan, *op. cit.*, p. 113.

¹³³ *Ibidem*, p. 117; Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 204.

¹³⁴ Elena Cozma, *op. cit.*, p. 173.

¹³⁵ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 153.

¹³⁶http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Mihalache.

¹³⁷ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 299.

pe cale administrativă Garda de Fier în data de 2 ianuarie 1931¹³⁸. A refuzat să susțină regimul de autoritate monarhică a regelui Carol al II-lea (1938-1940), acceptând totuși funcția de consilier regal. Înțelegând că a fost înșelat de rege, căci nu l-a consultat niciodată folosindu-l doar pentru a-și întări imaginea, Mihalache demisionează din funcție după numai două luni (la 26 iunie 1940)¹³⁹. Alături de Iuliu Maniu, refuză să participe la guvernarea antonesciană dar este de acord cu decizia generalului Ion Antonescu de implicare a României în Al Doilea Război Mondial pentru eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutului Herța cotate de sovietici în iunie 1940. Mai mult face cerere de mobilizare pentru a pleca pe front spre a-și împlini datoria față de țară¹⁴⁰. Ajunge la Chișinău abia la 3 august 1941 când eliberarea teritoriului național luase sfârșit și refuză oferta lui Antonescu – care avea în vedere continuarea războiului dincolo de Nistru alături de germani și aliații lor - de a rămâne pe lângă el pentru chestiuni politice justificând: „ nu pot să-mi asum răspunderea pe o politică în care n-am crezut, nu cred – dimpotrivă: îi prevăd dezastrul.”¹⁴¹

Își dă concursul pentru trimiterea misiunii lui Barbu Știrbei la Cairo cu misiunea de a contacta Alianții¹⁴² în vederea scoaterii României din război. Susține în convorbirile avute cu mareșalul Ion Antonescu, împreună cu Iuliu Maniu, la 18 martie 1944 ori singur la 22 august 1944 ca reprezentant al opoziției ieșirea grabnică a țării noastre din război¹⁴³. În fața refuzului mareșalului, se va bucura de actul de la 23 august 1944 prin care România înceta războiul cu Națiunile Unite, salutând-o drept ziua sfântă în care în care țara a fost eliberată de dictatură datorită regelui Mihai¹⁴⁴.

După 23 august 1944 îl secondează pe Iuliu Maniu într-un efort intens în vederea împiedicării impunerii regimului comunist în România. Se implică în reconstituirea Partidului Național Țărănesc și împreună cu Iuliu Maniu pune la punct programul manifest al partidului ce va fi publicat în presă la 10 octombrie 1944¹⁴⁵. Nu poate candida la alegerile din 19 noiembrie 1946 datorită acuzației mârșave aduse de Petru Groza ca voluntar hitlerist, bazate pe cererea din 23 iunie 1941 datorită căreia avusese loc mobilizarea lui în războiul antisovietic. Deoarece sorții luptei anticomuniste în țară erau tot mai nefavorabili, Ion Mihalache împreună cu alți trei fruntași ai Partidului Național Țărănesc: Nicolae Penescu, Nicolae Carandino și Ilie Lazăr urmau să plece în străinătate pentru a informa corect opinia publică internațională despre situația României. În noaptea de 13 iulie 1947 Iuliu Maniu le-a

¹³⁸Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, Editura Paideia, București, 1999, p. 232; Marin Lupu, *Dicționar de istorie pentru elevi*, ediția a III-a, Editura Terra, Focșani, 2001, pp. 204-205.

¹³⁹Apostol Stan, *op. cit.*, p. 255.

¹⁴⁰*Ibidem*, p. 259.

¹⁴¹*Ibidem*, p. 260.

¹⁴²*Ibidem*, p. 262.

¹⁴³*Ibidem*, pp. 262-263, 264.

¹⁴⁴*Ibidem*, p. 265.

¹⁴⁵*Ibidem*, p. 268.

expus în linii mari programul de acțiune, dar a doua zi dimineată, în momentul sosirii celor două avioane pe aerodromul de la Tămădău¹⁴⁶, Mihalache și restul „delegației” P.N.Ț.-iste au fost arestați de autoritățile comuniste care pregătiseră încă de la început înscenarea¹⁴⁷.

Stă în arest la Ministerul de Interne 103 zile, timp în care este anchetat spre a i se smulge mărturii mincinoase. Într-una din zile are bucuria ultimei întâlniri cu soția sa Niculina care l-a vizitat la închisoare¹⁴⁸. Este judecat împreună cu alte 19 persoane¹⁴⁹ de Tribunalul Militar al Regiunii a II-a București începând cu ziua de 25 octombrie 1947¹⁵⁰. Procesul s-a dovedit a fi un simulacru, Ion Mihalache apărându-se cu modestie dar și fermitate de acuzațiile nedrepte aduse¹⁵¹. Prin sentința 1988/11 noiembrie 1947 a fost condamnat la 104 ani de muncă silnică¹⁵², pedeapsă comutată apoi în închisoare¹⁵³.

Împreună cu lideii țărăniști Iuliu Maniu, Ilie Lazăr, Nicolae Carandino, Radu Niculescu-Buzești, Piky Pogoneanu, Camil Dumitrescu și colonelul Ștefan Stoica Ion Mihalache este deținut în Penitenciarul Galați de la finele anului 1947 până la 14 august 1951¹⁵⁴. Celula sa se găsea în partea stângă a celularului, între cea a lui Maniu și Carandino. Inițial a avut ca și ceilalți un „legionar” în celulă dar după o perioadă scurtă de timp acesta a fost retras rămânând singur pe toată durata detenției de la Galați.¹⁵⁵ „Încă destul de vioi și energic”, după cum îl caracteriza Nicolae Carandino¹⁵⁶, Mihalache a învățat – e adevărat ceva mai greu – alfabetul de tip Morse prin ciocănituri discutând diverse planuri de viitor cu acesta¹⁵⁷. Descoperirea lui Carandino că sunt ascultați, prin intermediul unei aparaturi postate la etajul superior, a dus însă la diminuarea semnificativă a conversațiilor¹⁵⁸. Atât lui cât și celorlalți deținuți din grupul lui Maniu nu li s-a permis din cauza secretoșeniei autorităților efectuarea dușului săptămânal al închisorilor trebuind să se mulțumească cu cele 3-400 de grame de apă primite în fiecare zi pentru băut, spălat și clătit vreo rufă¹⁵⁹

¹⁴⁶Aerodromul Tămădău era situat la circa 46 kilometri de București, lângă Fundeni.

¹⁴⁷Nicolae Carandino, *Tămădău*, în Gh. Buzatu, *România cu și fără Antonescu*, Editura „Moldova”, Iași, 1991, pp. 358-359; Lucia Hossu Longin, *Memorialul durerii: o istorie care nu se învață la școală*, Editura „Humanitas”, București, 2007, p. 122.

¹⁴⁸Apostol Stan, *op. cit.*, p. 291.

¹⁴⁹Din arhiva comunismului românesc:...*Au elaborat un plan în vederea unei lovituri de stat* în Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 361.

¹⁵⁰Apostol Stan, *op. cit.*, p. 291.

¹⁵¹Nicolae Carandino, *Noapți albe și zile negre. Memorii*, Editura Eminescu, București, 1992, p. 309.

¹⁵²Prof. dr. Nuțu Roșca, *op. cit.*, p. 127.

¹⁵³Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, 1997, p. 60.

¹⁵⁴Apostol Stan, *op. cit.*, p. 292.

¹⁵⁵Nicolae Carandino, *op. cit.*, pp. 312-313.

¹⁵⁶*Ibidem*, p. 312.

¹⁵⁷*Ibidem*, pp. 315-316.

¹⁵⁸*Ibidem*, pp. 318-319.

¹⁵⁹*Ibidem*, pp. 311-312.

Considerat periculos, este dus spre închisoarea de la Sighetul Marmației într-un vagon dublu, ermetic închis singur în compartiment la fel ca Iuliu Maniu și Ilie Lazăr¹⁶⁰. Aici a stat puțin timp în celulă cu Iuliu Maniu, Nicolae Carandino și Asra Berkovitz¹⁶¹, fostul director al ziarului „Liberalul”. După moartea lui Maniu, Ion Mihalache a fost dus, în toamna anului 1953, la Ministerul de Interne din București, unde s-au făcut presiuni asupra sa pentru „a se salva” renunțând la crezurile lui politice. A respins cu demnitate presiunile și momelile Securității care s-a folosit între altele de vizita unor admiratori, omul de litere Mihai Ralea, ajuns între timp demnitar comunist și patriarhul României Iustinian Marina, care au încercat să-l convingă să cedeze¹⁶². De asemenea, a fost plimbat prin țară pentru a vedea realizările noului regim însă el a rămas de neclintit, refuzând să dea declarația cerută¹⁶³.

La 27 iulie 1955 este transferat în închisoarea de la Râmnicu Sărat unde va îndura condiții foarte grele. I se aduc cărbunii pentru foc în gamela pentru mâncare și întrucât fiind grav bolnav nu respectă regulamentul de a nu sta pe pat în timpul zilei este anchetat și pedepsit – de obicei prin trimiterea la neagra (izolare)¹⁶⁴. Între cei care l-au anchetat se numără și căpitanul Gheorghe Enoiu celebru datorită faptului că l-a bătut și schingiuit pe scriitorul disident Paul Goma¹⁶⁵. „Supraviețuitorii iadului de la Râmnicu Sărat povesteau că în iarna anului 1962-1963 se auzeau pe coridoare strigătele deznădăjduite ale fostului președinte al Partidului Național Țărănesc: Ajutor! Ajutor! Sunt Ion Mihalache! Sunt orb! Dușmanii neamului românesc mă omoară!”¹⁶⁶ „La strigătele lui, parcă neobosite, i se arunca cu apă în celulă. A fost ținut singur, paralizat la pat, timp de șapte luni, până în februarie 1963, când a intrat în comă”¹⁶⁷ Chinurile sale au luat sfârșit la 5 februarie 1963, când se stinge din viață, într-o celulă rece, întemeietorul țărănismului din România¹⁶⁸. Trupul său neînsuflețit a fost aruncat într-una din gropile comune aflate la marginea cimitirului¹⁶⁹. Devotata lui soție, Niculina Mihalache, în urma unor lungi străduințe a reușit să-i mute osemintele din groapa comună de la Râmnicu Sărat în cimitirul de la Dobrești¹⁷⁰, satul ei de baștină¹⁷¹ unde locuise împreună cu Ion Mihalache o vreme¹⁷².

¹⁶⁰Apostol Stan, *op. cit.*, p. 292.

¹⁶¹Nicolae Carandino, *op. cit.*, pp. 339-340.

¹⁶²Apostol Stan, *op. cit.*, pp. 292-293.

¹⁶³Nicolae Carandino, *op. cit.*, p. 309.

¹⁶⁴Apostol Stan, *op. cit.*, p. 293.

¹⁶⁵ Lucia Hossu Longin, *op. cit.*, p. 128.

¹⁶⁶Prof. dr. Nuțu Roșca, *op. cit.*, p. 127.

¹⁶⁷ Lucia Hossu Longin, *op. cit.*, p. 128.

¹⁶⁸Apostol Stan, *op. cit.*, p. 293; Ioana Voicu-Arnăuțoiu, *Un om trecut prin iad: Ion Mihalache*, în „Memoria”, nr.22, 1997, p. 43.

¹⁶⁹ Lucia Hossu Longin, *op. cit.*, p. 128.

¹⁷⁰Ionițoiu Cicerone, *op. cit.*, p. 254.

¹⁷¹Apostol Stan, *op. cit.*, p. 9.

¹⁷²*Ibidem*, pp. 63, 251.